

I D E F I X

Een echo van de gemeenschap De Regenboog

nr. 180

april-juni 2021

Beste vrienden,

Pinksteren. In het Lucasverhaal klinkt doorheen bijbelse symbolen een gemeenschappelijke, ingrijpende ervaring van de eerste christenen door. De Geest drijft hen naar buiten, naar de wereld, om allen het goede nieuws omtrent Jesjoea van Nazaret te verkondigen. Hoe herlezen we dit verhaal in een tijd van corona, van onzekerheid, van angst? – Volgt het tweede deel van onze zoektocht naar een hertaling van de christelijke boodschap in het radicaal nieuwe paradigma waarin wij staan. – Tenslotte enig nieuws uit de Regenboog. – Veel leesplezier!

De Regenboog

* * *

Laboratorium van hoop en toekomst

De gemeenschap als utopie

‘Als de dag van Sjavoëôt, het Wekenfeest, aanbreekt, zijn zij allen op één plaats bijeen. Plotseling komt er uit de hemel een geraas alsof er een hevige wind opsteekt; het vult heel het huis waar zij zijn. Er verschijnen hun tongen als van vuur die zich verspreiden en zich op ieder van hen neerzet. Zij geraken allen vol van heilige geest. Zij beginnen te spreken in vreemde talen, zoals de geest hun aangeeft te verkondigen’ (Hnd 2,1-4).

Voor zover de aanzet van het Pinksterverhaal (Hnd 2,1-4) in de eigen vertaling van André Chouraqui. Deze joodse bijbelexegetiek heeft christelijke geschriften – het ‘Nieuwe Testament’ – uit het Grieks naar het Hebreeuws vertaald, en van daaruit in het Frans hertaald. Zo zoekt hij om, sterker dan in de klassieke vertalingen, de Hebreeuws-Aramese context van de historische Jesjoea, zijn leerlingen en de eerste christengemeenten op te roepen. Daarom worden de verhalen niet in de verleden, maar in de tegenwoordige tijd omgezet. Zo spraken eertijds ook de profeten in Israël: zij klaagden aan en riepen op tot bekering in het hier en nú. De hedendaagse lezer wordt zo veel directer met het gebeuren geconfronteerd – voorbij de vraag naar de historische relevantie van de verhalen.

Zo ook het pinksterverhaal. Je vraagt je af wát ze op die bijeenkomst met elkaar deelden. Wie heeft wat gezien, gehoord, beleefd? Lucas, de auteur van Handelingen, wil ook ons doen ervaren wat de leerlingen – binnen het verhaal – overkwam: *‘Ze zijn versteld, verwonderd... Hoe is het mogelijk dat ieder van ons zijn eigen dialect, dat van zijn geboortestreek hoort?... Ze staan versteld, perplex, en vragen de een aan de ander: Wat kan dat betekenen?’* (Hnd 2,7-8.12). Met bijbelse elementen en symbolen zoekt hij het nieuwe uit te drukken dat de leerlingen na de paaservaring overkomen is. In die tijd hanteren auteurs immers niet de abstracte theologische taal die ons vertrouwd is en die voor het christendom in grote mate teruggaat op het Grieks-filosofische denken, eigen aan de kerkvaders en de middeleeuwse theologen.

Lucas situeert zijn verhaal op het feest van Sjavoëôt, het Wekenfeest, dat de vijf weken of vijftig dagen na het Pesachfeest afsluit. Oorspronkelijk was het een dankfeest voor de oogst, naderhand geherinterpreteerd als het gedenken van de verbondssluiting op de Sinai. Het geraas als een orkaan en het vuur van de tongen roepen de taal van de profeten op. Ook die van Johannes de Doper die bekering eist in naam van Gods eschatologische eindoordeel: 'Adderengebroid, hoe denk je de komende toorn te kunnen ontlopen?' (Luc 3,7). Want na mij komt iemand die met heilige geest en met vuur zal dopen! Hij zal kaf en koren scheiden, en het kaf verbranden in een eeuwigdurend vuur! Bedreigende taal waarmee Lucas wil uitdrukken hoe dringend bekering nodig is – de omkering die zichzelf meegemaakt hebben. In de hedendaagse context van verwarring, onrecht, geweld, oorlog en verwoesting van onze planeet klinkt die taal als een dringende aanmaning tot verandering van levenswijze, tot herstructurering van de samenleving, tot heroriëntering naar ware humaniteit.

Het joodse Wekenfeest bracht joden en sympathiserenden vanuit de hele bekende wereld samen. Het is in deze context dat de leerlingen het goede nieuws over Jesjoea verkondigen, gedreven door de goddelijke geest in hen. Mensen van Oost en West horen dezelfde boodschap van bekering en hoop. In het oude Babelverhaal gaan de mensen uit elkaar omdat ze elkaars taal niet meer verstaan (Gen 11,1-9). Hier wordt de situatie omgekeerd: de taal van apostelen wordt door allen die hen horen verstaan. Allen verstaan de taal van Jesjoea, de taal van de liefde, van mededogen en gerechtigheid, die zovelen bevrijd, bevestigd, getroost en in hun waardigheid opgericht heeft. Zoals ieder van ons mag ervaren: hoe een vriendelijk woord, een glimlach, een blijk van eerbied en waardering 'goed doet' aan mensen. Zij glimlachen, vinden weer energie, wie weet misschien een hernieuwd zelfvertrouwen in zichzelf. De allochtoon die op zondag de straten veegt en wie je 'goeiendag' zegt, de oude vrouw die je helpt van de bus te stappen, de kassierster die je vriendelijk bedankt, de angstige die door je kalmte rustiger wordt, beleidsmakers en virologen die in coronatijd de moed vinden om pijnlijke beslissingen te nemen, ondanks tegenstand en kritiek. Maar ook het verdrukte volk waarvoor politici of religieuze leiders opkomen, de geminachte inheemsers die je met eerbied en achting tegemoet komt. Niemand blijft onverschillig voor een oprechte glimlach, voor een 'salaam aleykum', voor een woord van humor die relateert en soms vrij maakt.

In het pinksterverhaal verwijst Lucas naar 'vreemde talen'. Het zou kunnen dat er oorspronkelijk stond: 'in talen' – doelend op extatisch spreken of glossolalie die blijkbaar in de eerste christengemeenten voorkwam. Maar weleens tot misbruik en onregelmatigheden aanleiding gaf. Vandaar de verwittiging van Paulus: wie in talen spreekt wordt niet verstaan, wie profeteert en een zinnig woord spreekt, opbouwend, vermanend en troostend, sticht de gemeente. 'Een profeet is meer waard dan iemand die in talen spreekt... Daarom wil ik in de bijeenkomst van de gemeente liever vijf woorden spreken met verstand, om anderen te onderrichten, dan duizend in tongentaal' (1 Kor 14,5.19). Vandaag, meer dan ooit misschien, zijn 'woorden met verstand' belangrijk, om zoekende christenen en niet-christenen te dienen, om hen te ondersteunen in hun zoeken naar zin en levensruimte.

De gemeenschap als *ekklèsia tou theou*

In de evangeliën roept Jesjoea op om hem te volgen. Niet als losstaande individuen, maar in gemeenschap, als de *ekklèsia tou theou*, de 'samengeroepen gemeente van God.' Christen kan je maar worden in gemeenschap met andere christenen – en eventueel ook niet-christenen. *Solus christianus, nullus christianus*, aldus kerkvader Tertullianus (ong. 190-ong.230). Alleen samen kunnen we het 'rijk der hemelen' op deze aarde gestalte geven, een samenleving van gerechtigheid, vrede en hoop. Simon Pierre, benedictijn en theoloog in Peru, schets in zijn *Dieu derrière la porte* vier kenmerken van wat een christelijke gemeenschap geroepen is te worden.¹

Samen leven

¹ Simon-Pierre Arnold, *Dieu derrière la porte. La foi au-delà des confessions*, Paulines-Lessius, 2016.

Eén christelijke gemeenschap kan niet zomaar de wereld veranderen. Ook niet het geheel van de christelijke gemeenschappen wereldwijd. Maar zo'n gemeenschap staat wel symbool voor wat je een 'utopie' kan noemen, een werkelijkheid die 'geen plaats' – *u-topos* – heeft. Een profetische uitnodiging om op een andere manier te leven. 'De bestaansreden van de gemeenschap is niet haar eigen existentie, maar de wereld', aldus Arnold. 'De evangelische utopie waarvan de eerste gemeente symbool staat, is een kleine ervaring, bescheiden broedplaats van het Rijk Gods' (Arnold 162-163). Een ruimte die geen klerikalisme meer kent, waarin allen, mannen en vrouwen, autochtonen en allochtonen, intellectuelen en handarbeiders gelijkwaardige burgers zijn. Een 'charismatische' gemeenschap, een ruimte waarbij prioriteit niet gegeven wordt aan praktijken, structuren en leerstellingen, maar aan het getuigenis, aan de beleving van het leven zelf. Een christelijke gemeenschap overstijgt ook haar eigen grenzen en geloven, en zoekt in communie te staan met andere gemeenschappen, met een netwerk van utopische plaatsen. Zoals de Ark van Lanza del Vasto, de Poudrière-gemeenschap in Brussel, de Ark van Jean Vanier, en zoveel andere bijeengeroepen in de vorige eeuw. Ook de Regenboog wilde en wil nog steeds zo'n bescheiden 'utopie' zijn, ook al is de vormgeving in de loop der jaren geëvolueerd.²

Woorden spreken

Meer dan ooit gaan woorden de wereld rond, mede dankzij de nieuwe communicatiemiddelen. We worden zelfs overstelpt door een stortvloed aan woorden. Dikwijls blijken ze weinig of niet betrouwbaar. Zij verspreiden ideologieën, ongecontroleerde berichten, leugens en *fake news*, en dat tot in de hoogste rangen van de samenleving in Oost en West. Daarom is er dringend nood aan een **profetisch woord**, 'de schepping van een geïncarneerd woord, nieuw en vrij, uitgewisseld, beluisterd, uitgesproken vanuit de diepte van het hart. Wij hebben er nood aan om opnieuw de kunst te leren om vrij te spreken' (Arnold 163). De vrijheid van spreken van Jesjoea moedigt de eerste christenen aan om op hun beurt woorden te spreken en daden te stellen die waarachtig, helder en bevrijdend zijn. In hun spoor worden wij vandaag opgeroepen om voorbij alle schijnzekerheden nieuwe woorden voor nieuwe situaties te beproeven.

Wegen van hoop

Concreet betekent dit dat een christelijke gemeenschap in dialoog gaat met de traditie. Niet om eraan vast te houden als aan een onveranderlijke leer, maar om, uit trouw aan die traditie, haar nieuw te herdenken vanuit de telkens nieuwe context van kerk en wereld. Jesjoea wilde de Wet niet afschaffen maar tot vervulling brengen (Mt 5,17). De zaligspreekingen, de uitspraken 'en ik zeg jullie' gelden als de hertaling en nieuwe beleving van waar het in de mozaïsche Wet eigenlijk om te doen is: het gelovige volk begeleiden in de opbouw van een waarlijk ménselijke samenleving. Vandaag houdt de 'vervulling van de Wet' in, dat de christelijke beweging met alle geëngageerde mensen en groepen creatief zoekt naar **wegen van hoop** en toekomst voor de mensheid, in het nieuwe paradigma dat zich aan het ontwikkelen is.

Een dagelijkse oefening

Daarom is een christelijke gemeente een 'laboratorium van het rijk Gods', een ruimte van 'dagelijkse hervorming van alle relaties onder haar leden en met de wereld. Prototype van verzoening, geweldloosheid en luisterbereidheid. In haar dialogeren het "nu reeds" en het "nog niet" in een dagelijkse inspanning' (Arnold 165). Niets is er perfect of voor altijd verworven. De gemeenschap is een werkplaats waar het 'laboratorium', de utopie vorm krijgt in het broederlijk-zusterlijke delen van ervaringen, in het luisteren, bemoedigen en soms bevragen van elkaar, in het delen van het brood van de maaltijd en van de eucharistie, in de maatschappelijke en politieke inzet, in het persoonlijk gebed en

² In zijn *J'ai vu se lever l'église nouvelle*, Paris, Fleurus, 1974, getuigt Max Delespesse op een boeiende manier van zijn ervaringen in tal van gemeenschapsexperimenten, als utopische projecten voor een andere kerk in een andere wereld.

in de liturgie. De gemeenschap geeft gestalte aan de utopie van Jesjoea, in voorlopige en veranderende termen, maar reëel, tastbaar,ikbaar. Als zuurdesem en belofte. Als een **laboratorium van hoop**. Zoals verwoord in de titels van twee boeken die de Poudrière-gemeenschap ooit uitgaf: *'Rendre possible l'impossible'* – het onmogelijke mogelijk maken – en *'Pour un ré-enchantement du monde'* – voor een her-betovering van de wereld.³

In een uitgave zonder datum, *Chants d'espoir, champ d'espérance*, getuigen een aantal 'anciens' en anderen van hun ervaringen in de Poudrière. Hoe definieer je een gemeenschap die in de logica van de eerste christengemeenten wil staan? Wat hier over de Poudrière gezegd wordt (enigszins ingekort), geldt voor ieder ander gemeenschapsproject als utopie van een 'andere' wereld:

De gemeenschap kan je niet definiëren, maar je kan haar avontuur, haar geschiedenis vertellen.

Een geschiedenis ontstaan uit ontmoetingen, de gastvrijheid, het samenwerken, de antwoorden op vragen die uit het leven komen, het verleden, de dromen, het zoeken van mannen en vrouwen, soms ook gekwetst, broos en beperkt.

Een geschiedenis van verhalen, herinneringen, gebaren, uitwisselingen, spanningen, conflicten, verzoeningen, vergissingen, verdriet en vreugde, als onmisbare wortels voor zijn groei, zijn ononderbroken creativiteit naar de toekomst toe.

Een geschiedenis, een ervaring, die toelaat trouw te blijven, een aanwezigheid en boodschap te actualiseren, bij te dragen tot de geschiedenis van de mensheid.

Een geschiedenis die samenbrengt, die LEVEN geeft aan de gemeenschap.⁴

En wij, ieder van ons, hoe beleven wij het 'laboratorium van hoop en toekomst'? En speciaal in deze coronatijd? De leerlingen wachtten vijftig dagen lang op licht, op uitzicht in de weg die ze vanuit hun ervaringen met Jesjoe van Nazaret zouden moeten gaan. Wij wachten al meer dan een jaar op inzicht in de weg die wij na de corona-crisis zullen gaan. Terugkeren naar het vroegere 'normaal'? Naar het 'normaal' van het neo-liberalisme dat mede oorzaak is van de ontwrichting van het ecologisch evenwicht, en zo onrechtstreeks van deze pandemie? Of vinden we bij elkaar en andere zoekende tijdgenoten de moed om nieuwe wegen te gaan, wegen die ons tot meer gemeenschap en vrijheid kunnen leiden? Aan ons het antwoord.

* * *

³ Max Delespesse, *La communauté de la Poudrière. Pour un ré-enchantement du monde*, Bruxelles, Pire, 1998 ; Père Léon, *Rendre possible l'impossible. Écrits rassemblés et présentés par Noël Rixhon*, Bruxelles, Pire, 2001.

⁴ Communauté de la Poudrière, *Chants d'espoir, champ d'espérance*, z.j.

Openbaring in religieuze context

Religieuze ervaringen als plaatsen van openbaring

In de vorige Idefix 179 ontdekten we dat ook in het gewone seculiere leven 'openbaring' geschiedt. Een nieuwe dimensie van vertrouwde gebeurtenissen of van wetenschappelijke ontdekkingen. Vooral contrastervaringen, positieve én negatieve, 'openbaren' iets wat tot verwondering of verbijstering leidt. In het volgende tweede gedeelte komen uitdrukkelijk religieuze ervaringen ter sprake.

Ervaringen die, met de woorden van Bellet, tot hun uiterste grenzen, tot hun waarheid doorgetrokken worden, kunnen dus als 'religieuze' ervaringen benoemd worden. In ieder geval zijn ze altijd ménselijke ervaringen. 'God' komt niet uit den hoge neergedaald, omdat er geen God-in-den-hoge is. Ook de religieuze tradities die sinds de prehistorie ontstaan zijn, vertrokken en vertrekken van menselijke ervaringen van onheil en heil, van de *'weerbarstigheid van de werkelijkheid waarin we leven'* (Schill 47). Dikwijls staat een historische of mythische figuur hierbij centraal als degene die 'goed nieuws' vanwege de geesten, goden of God ontvangen en doorgegeven heeft. In de ons meer vertrouwde religies gaat het over Abraham, Mozes, de profeten, Jesjoea van Nazaret, Mohammed, e.a. Concrete menselijke persoonlijkheden waarvan ménsen beweren dat zij tijdens bijzondere religieuze, mystieke ervaringen een openbaring ontvangen hebben. Hun werd opgedragen die boodschap door te geven aan tijdgenoten en met het oog op de volgende generaties. In mythen en verhalen vertellen deze getuigen hoe de godheid tot hen gesproken heeft.

Ook vandaag zien we concrete mensen die voor hun medemensen 'goed nieuws' brengen, als een licht, een belofte en een opdracht. Indiaanse medicijnmannen of -vrouwen ontvangen doorheen vasten, rituelen en dromen, 'licht' in verband met het leven en/of de toekomst van hun gemeenschap. Andere tradities laten zich inspireren door de wijsheid van eeuwen die in heilige Schriften neergeschreven is, als leidraad en inspiratiebron. Deze boodschap wordt niet als het product van louter menselijk ervaren en nadenken voorgesteld, maar als iets dat geschonken is, dat 'van elders' komt, nogal dikwijls vertaald als 'van boven'. Daarom kan zij nooit als het bezit, de eigendom van een traditie of van bepaalde gezagsfiguren van die traditie beschouwd worden. Zij is een geschenk, 'genade' – om in christelijke termen te spreken. Geschenk waarover een traditie niet kan beschikken, maar dat in tegendeel de feitelijke traditie én haar gezagsinstanties beoordeelt en desnoods corrigeert.

Om deze bewogenheid aan volgende generaties door te geven dringt zich onvermijdelijk een zekere organisatie op. Organisatie die kan ontwaarden in verabsolutering en sacralisering van leerstellingen, dogma's en wetten. Het 'vuur van het begin' wordt langzaam maar zeker verstikt, het oorspronkelijke 'goede nieuws' wordt niet langer als een weg-ten-leven verkondigd, maar als een geheel van geloofspunten die moeten beaamd worden, als een wettisch stelsel van geboden en verboden die moeten onderhouden worden. De geschiedenis leert nochtans dat soms een tegenbeweging opkomt, die de oorspronkelijke bewogenheid terug opzoekt en in praktijk wil brengen. Zo het monnikendom dat vandaag nieuwe gestalten zoekt, voorbij de oude vormen. Zo de franciscaanse inspiratie die altijd opnieuw mensen aanspreekt en tot geweldloos leven en handelen aanzet en tot zorg voor het milieu waarin ze leven. Zo ook het terug aanknopen bij de historische Jesjoea van Nazaret of bij de oorspronkelijke mekkaanse soera's in de Koran, dankzij nieuwe historische studies en moedige exegeten en theologen. Zelfs oude, precolumbiaanse tradities herleven vandaag in wat de 'indiaanse renaissance' genoemd wordt, in Noord- en Zuid-Amerika.

'Geconfronteerd met een absolute grens'

In de loop van drie miljoen jaar en tot vandaag worden mensen geconfronteerd met 'de weerbarstigheid van de werkelijkheid' en met de beperkte mogelijkheden om er toch zinvol mee om te gaan. Alle religies en de meer recente niet-religieuze levensvisies blijven daarmee worstelen. De geschiedenis van de

mensheid is er een van lukken en mislukken, van beperkt heil en onheil. Altijd opnieuw heeft de hoop op een uiteindelijke, definitieve doorbraak van een eindelijk echt-menselijke wereld zich opgedrongen. Hoewel ook die hoop op grenzen aanbotst: onze contingentie. Schillebeeckx:

‘Gelovigen én niet-gelovigen hebben, althans in onze moderne tijd, een grondervaring van een absolute grens, van radicale eindigheid en van contingentie (...) Erkenning van radicale eindigheid is als zodanig niet meer zoals voorheen een religieus begrip, maar gewoon een algemeen erkende, menselijke ervaringswerkelijkheid (...) Contingentie-ervaring is de onuitgesproken kern van het menselijk leven’ (Schill 96).

In ontelbaar verschillende tijden, situaties en geschiedenissen heeft de mensheid uiteenlopende antwoorden beproefd. Zo ontstonden en ontstaan tal van religies en levensvisies op zoek naar perspectief om met deze oerervaring om te gaan. Is er ‘iets’ achter die absolute grens? Iets of iemand totaal anders dan wat mensen kunnen bedenken? Met andere woorden: is er zoiets als een absolute Transcendentie? Heeft die Transcendentie iets met onze kosmos, ja met het leven van mensen te maken? Godgelovige tradities noemen die Transcendentie ‘God’ of ‘het goddelijke’. Sommige tradities, zoals het boeddhisme, leggen zich bij die grens neer en erkennen dat we niet hoeven te speculeren over om het even welke transcendentie Werkelijkheid, vermits we daartoe niet over een geschikte ‘taal’ beschikken. Tijdgenoten die zich agnostisch noemen vervoegen de boeddhistische intuïtie en spreken soms over ‘religieus atheïsme’ of ‘agnostische spiritualiteit’.⁵ Anderen noemen zich ‘atheïst’. Zij zijn ervan overtuigd dat er geen transcendentie en dus geen ‘God’ is.

Binnen al deze zoektochten zijn mensen ervan overtuigd dat zij een eigen ‘waarheid’ ontdekt hebben, waarheid die ten dienste van de mensheid kan gesteld worden. Vandaag worden we uitgedaagd om met dat pluralisme van ‘waarheden’ in openheid en met creativiteit om te gaan. Boeiend wordt het wanneer je verschillende ‘waarheden’ in dialoog met elkaar brengt! De ervaringen van de laatste decennia confronteren ons met de broosheid, de moeilijkheid maar ook de rijkdom van dergelijke ontmoetingen. Blijft bij dit alles de wezenlijke vraag: **kunnen wij voor deze zo verschillende antwoorden van ‘openbaring’ spreken?** En wat bedoelen we dan met het woord ‘openbaring’? Heeft ‘openbaring’ met ‘waarheid’ te maken, ja met goddelijke Waarheid?

Waarheden als ‘openbaringen’?

Theïstische religies zijn vlug geneigd om de term ‘openbaring’ alleen voor godgelovige tradities te gebruiken. ‘Natuurlijke’ religies zouden louter menselijke zoektochten naar zin zijn. Alleen godgelovige tradities zouden dragers van openbaring zijn, omdat zij in een ‘God’ achter de ‘absolute grens’ geloven. Wat het christendom betreft werd tot vóór het tweede Vaticaans Concilie (1962-1965) officieel als katholieke geloofsleer voorgehouden:

- Het christendom in zijn katholieke versie is de enige religie die redt.
- De religies van de anderen zijn afgodendienst, zij beschikken niet over de openbaring van de ware God en kunnen dus geen heilswegen zijn.
- De kerk heeft de dringende opdracht om zich voor de redding van alle mensen in te zetten.
- De interreligieuze dialoog dient om de anderen te overtuigen dat ze zich vergissen en zich dus tot het katholieke geloof moeten bekeren.
- De verlossing is een absoluut goed dat groter is dan om het even welke waarde of waarheid buiten het christendom.⁶

⁵ Denk aan de titel van een werk van Raimon Panikkar: *Het zwijgen van de Boeddha. Inleiding tot het religieus atheïsme*, Rotterdam, Asoka, 2002. Verder: Jan Verachtert, *God heeft een brede rug. De zoektocht van een religieus agnost*, Antwerpen, Garant, 2009.

⁶ Zie Paulo Suess, in *Concilium* 43 (2007) nr. 1, 38.

Vaticaan II heeft hierin een fundamentele verandering gebracht. Ook buiten het christendom kunnen mensen van goede wil gered worden, en wel *dankzij en door hun respectievelijke religies (Lumen gentium, Constitutie over de kerk, 16)*. Terzelfdertijd wordt vastgehouden aan de overtuiging dat het christendom ‘de énige en ware godsdienst is die zich bevindt in de katholieke en apostolische kerk, die van de Heer Jezus de opdracht heeft ontvangen deze godsdienst aan alle mensen te verkondigen’ (*Dignitatis humanae, Decreet over de godsdienstvrijheid, 1b*). Dat was in 1964 en 1965. We staan nu vijfenvijftig jaar verder. Sindsdien hebben talrijke ontmoetingen van vertegenwoordigers van religies en levensbeschouwingen plaatsgevonden, die soms tot belangrijke uitspraken in verband met allerlei wereldproblemen aanleiding gaven. We hebben de rijkdom van andere religies ontdekt. We hebben ons door elkaar laten inspireren, als aanvulling, nuancering, verrijking en soms als correctie van de eigen traditie.

Overigens, om uit te maken of alléén in het christendom de echte en definitieve ‘openbaring van Godswege’ geschiedt – openbaring die andere religies en levensbeschouwingen zouden missen – zouden we ‘boven’ alle tradities moeten staan. Wat niet mogelijk is, vermits wij als kerkelijk en dus menselijk instituut gesitueerd zijn in tijd en ruimte, en dus binnen een of andere al dan niet religieuze traditie.

‘Openbaring’ in het nieuwe paradigma?

Als we ons in gelovig perspectief plaatsen, bijvoorbeeld als christenen, hoe kunnen we dan de vraag naar ‘openbaring’ in een nieuw paradigma, een algemeen zelf verstaan ‘nieuw’ formuleren? Jesjoea van Nazaret ervoer heel zijn leven als één dialoog met de Vader, in een onuitsprekelijk intieme geloofsrelatie. De christelijke traditie heeft dit als hoogste en meest bevrijdende openbaring van Godswege erkend en verkondigd. Vandaag echter is het geloven in een levende ‘op mensen bedachte God’ (Schillebeeckx) niet langer evident. Dat geloven lijkt te botsen met alles wat de wetenschappen ons vandaag aanreiken aan kennis van de kosmos, van het leven en van het bewustzijn. Zo de Belgische biochemicus en Nobelprijs 1974 Christian de Duve (1917-2013):

‘Het functioneren van de levende wezens is volledig uit te leggen in termen van fysica en scheikunde. Hetzelfde geldt waarschijnlijk voor het ontstaan van het leven, waarvan we bepaalde fasen beginnen te reproduceren in laboratoria. Alles wat vandaag leeft, komt van één enkele voorvader, wellicht een primitieve microbe, die ongeveer vier miljard jaar geleden op aarde verscheen. De evolutie die daarop gevolgd is en die alle levende wezens die de planeet bevolken heeft doen ontstaan, de mensen inbegrepen, is verklaarbaar vanuit het mechanisme van de natuurlijke selectie.’ Anderzijds wordt steeds waarschijnlijker dat de mens niet het hoogtepunt van de evolutie is, zelfs niet op aarde. *‘Enkele miljoenen jaren geleden bestonden we niet. En het is goed mogelijk dat wij binnen enkele miljoenen jaren, of hoogstens enkele tientallen miljoenen jaren zullen verdwenen zijn. In de geschiedenis van het leven die bijna vier miljard jaar geleden begon en die, volgens de astronomen, nog even lang zou kunnen duren, is de tijd van onze aanwezigheid te verwaarlozen. Wij betekenen slechts een moment temidden van het avontuur, met nochtans dit verschil dat wij vandaag een actieve rol in de evolutie kunnen spelen, ten goede of ten kwade.’*⁷

Wij mensen betekenen slechts een moment in het kosmische avontuur van 14 miljard jaar... Dit nodigt ons uit tot nederigheid en bescheidenheid, en om niet te gemakkelijk, te goedkoop over de ‘ene ware openbaring van de ene God’ te spreken. Nog meer dan vroeger worden we geconfronteerd met het mysterie van het bestaan, van de kosmos, van het leven. Ook wetenschappers botsen op dat mysterie, dat hen vanuit hun studie en experimenten tegemoetkomt. Door onze uiterste contingentie en

⁷ Citaat in G. Duplat, *Le testament de Christian de Duve*, in *La libre Belgique*, 23 oktober 2002, 18.

beperktheid botsen allen, gelovigen en niet-gelovigen, uiteindelijk op het Onbekende, het Onuitsprekelijke, het Mysterie – de absolute grens.

Merkwaardig is die onstuitbare drang van mensen, van de mensheid van alle tijden, om het gesprek, om een relatie met dat Mysterie aan te gaan. Hier raken we het domein van de spiritualiteit en van de mystiek. In alle tijden hebben mensen de ervaring gehad van een ‘aangeraakt, een overrompeld worden’ door een Werkelijkheid waarvoor ze geen woorden vonden om ze uit te drukken. *‘De mens dorst naar het oneindige’*⁸; *‘De monnik is gefascineerd door het uiteindelijke’*⁹, aldus Panikkar. Diep in de mens is er dat eindeloze verlangen, dat heimwee naar iets blijvends, naar dieper leven en geluk, naar onverwoestbare geborgenheid en liefde. Op sommige ogenblikken – of soms in een continu gebeuren – heeft een mens de intuïtie, een soort ‘zekerheid’, dat hij/zij dat Uiteindelijke, dat Absolute, ràakt. Of beter: erdoor geraakt wordt. Iets totaal onverwachts dat een mens ‘overkomt’, als een geschenk.

In dit soort ervaringen hebben sommigen ook een opdracht menen te verstaan om wat zij ervoeren niet voor zich te houden maar om het aan anderen door te geven. Soms zijn daaruit hele tradities ontstaan, die tot godsdiensten of niet-gelovige levensbeschouwingen hebben geleid.¹⁰ Als we in deze context van ‘openbaring’ spreken, kunnen we dit best met grote voorzichtigheid en bescheidenheid doen. De mystieke tradities hebben altijd de nadruk gelegd op onze onmacht om aan de ‘absolute grens’ een naam te geven. De joodse traditie weigert aan de God van Israël een naam te geven, tenzij dan het mysterieuze tetragram JHWH. Mozes vraagt om Gods gelaat te mogen zien, wat hem geweigerd wordt. Als JHWH voorbij gaat Mozes slechts de ‘rug’ van JHWH mogen zien (Ex 33,18-19). Christian de Duve spreekt in zijn voorlaatste boek wel over *‘l’Ultime Réalité’*, de uiteindelijke werkelijkheid.¹¹ Panikkar: *‘Als je in contact komt met wat men het ‘mysterie’ noemt, kunnen we niet anders dan zwijgen. Men heeft niets meer te zeggen.’*¹²

Dit lijkt de monotheïstische tradities tegen te spreken die God als een ‘Persoon’ voorstellen. Een God die in de mensengeschiedenis tussenkomt en alles in zijn geheimvol heilsplan voorzien heeft. Die de mensheid door zijn openbarend Woord aanspreekt en oproept om haar verantwoordelijkheid op te nemen in de opbouw van een ‘andere’, eindelijk menselijke wereld – wat Jesjoea het ‘koninkrijk der hemelen’ noemde. Een Woord dat in beelden en verhalen weergegeven wordt in de ‘heilige Schriften’ van de religieuze tradities. Vandaag blijkt de symbolische taal van die Schriften voor ons steeds vreemder over te komen, als relictten – eventueel eerbiedwaardige relictten – uit een ver verleden. Deze theïstische voorstellingen waren en zijn verantwoord in contexten die de kritische vragen van de wetenschappen en de filosofie niet, of nog niet, geïntegreerd hebben. Wij hoeven ze echter niet ondoordacht af te breken, uit eerbied voor zeer vele mensen en gemeenschappen: joden, christenen, moslims, bahai, jezidi’s... Zij mogen ons echter niet beletten om vragen te stellen en mede van daaruit de christelijke – en andere – boodschappen pogen te hertalen in de huidige context van een grondig nieuw paradigma.

Dit wordt een moeilijke opdracht, omdat de geloofsuitdrukkingen van de grote godsdiensten – leer, structuren, wetten, devoties – sinds eeuwen de gelovigen vertrouwd én dierbaar zijn. Uiteindelijk gaat het om het beeld dat men zich in de loop der eeuwen van God, het goddelijke, gemaakt heeft. Sommigen pleiten er daarom voor om ‘God’ niet langer te benoemen en het bij binnenwerelds humanisme te houden. Op het einde van zijn boek drukt Maurice Bellet het op een genuanceerde wijze aldus uit:

⁸ Raimon Panikkar, *Entre Dieu et le cosmos*, Albin Michel, 1998, 27.

⁹ DEZ., *Éloge du simple*, Albin Michel, 1995, 141.

¹⁰ Zie o.a. Leo Apostel, *Atheïstische spiritualiteit*, Academic and Scientific Publishers, (1998) 2013; Herman De Dijn, *Leo Apostel: pionier in atheïstische spiritualiteit*, in *Thot* (themanummer *Maçonnieke spiritualiteit*) 65:6, nov.-dec. 2014, 49-54.

¹¹ Christian de Duve, *À l’écoute du vivant*, Paris, Odile Jacob, 2002, 357.

¹² Raimon Panikkar, *Entre Dieu et le cosmos*, Albin Michel, 1998, 83.

'Het is ook mogelijk dat we aanvankelijk (...) zelfs beter zonder religie en zonder God zijn, afwezig uit al die geloofsvoorstellingen en twisten die de hele religieuze ruimte bezetten en waarvan onze geschiedenis bol staat. Dat we beginnen met gewoon menselijk te zijn, zo menselijk als ons gegeven is te zijn. Dan kan het gebeuren dat we, door een open oor en aandachtige blik, in die menselijkheid het oneindig méér en het oneindig andere leren, dat ons onze ware ruimte tot menselijkheid schenkt (...) Als God is, is hij in elke mens het lichtpunt dat aan elke rede en elke dwaasheid voorafgaat, en dat niets vermag te vernietigen. Misschien bestaat 'in God geloven' dan hierin: geloven dat dit lichtpunt in elke mens aanwezig is.' (Bellet 76-77).

* * *

Nieuws uit de Regenboog

Omwille van de coronacrisis vielen een aantal samenkomsten in de Regenboog weg. Zo de gemeenschapszondagen met vrienden en kennissen van de Regenboog, en liturgische vieringen. Het is nog onduidelijk wanneer wij onze activiteiten kunnen hervatten.

Gemeenschapsdagen

Ook de gemeenschapsdagen van de Regenboog zijn door corona opgeschort. We hopen dat ze vanaf de herfst van dit jaar opnieuw mogelijk worden.

Noach 2021-2022

Na een onderbreking van meerdere maanden hopen we, onder voorbehoud, in september de gesprekken te hernemen.

Eventueel omtrent de boeken die we voor 2019-2020 voorzien hadden:

Noach 1: Mieke Kerckhof, Roger Burggraave en Ilse Van Halst, *De onverschilligheid voorbij. Zeven eigentijdse wegen van barmhartigheid*, Tielt, Lannoo, 2017.

Noach 2: Abraham Joshua Heschel, *De mens is niet alleen. De ervaring van Gods aanwezigheid*, Averbode, Altiora, 2011.

Ofwel starten we, met hetzelfde voorbehoud, met twee nieuwe boeken, in twee nieuw samengestelde groepen:

Noach 1: Marc Van Tente, *Welke toekomst voor het christendom?* De bijdragen in Idefix 168 tot 181: Hoe kan het christelijk geloven herdacht en hertaald worden in de grondig nieuwe situatie die vandaag al ingezet wordt? Hoe beleven wij dit in het dagelijkse leven? Hoe geven we het aan de volgende generaties door?

Het gaat over: de verschuiving van paradigma's doorheen de kerkgeschiedenis, de figuur van Jesjoea, leven, kruis en opstanding, de joodse Jesjoea, het pluralisme van religies, wat is openbaring, dialoog als wezenlijk element in heel deze problematiek. *Ofwel gebruiken we de verschillende nummers van Idefix, ofwel worden de verschillende artikels tot één document samengebracht, dat per email kan doorgestuurd worden of gefotokopieerd en in de Regenboog te verkrijgen.*

Noach 2: Roger Burggraeve, *Geen toekomst zonder kleine goedheid. Naar genereus samenleven in verantwoordelijkheid, vanuit Emmanuel Levinas*, Halewijn, 2020, 283 blz., 29,95 €. Voor de lezing en bespreking van dit boek is een leidraad opgesteld die aan de geïnteresseerden wordt doorgemailed.

Samen zullen we inhoud en agenda van Noach 2021-2022 vastleggen.

Woensdagavondgebed

Verleden jaar startten we met een eenvoudig gebed op woensdagavond. Enkele vrienden die dichtbij ons wonen waren daarvoor geïnteresseerd. Corona heeft ook dit initiatief stilgelegd. We herbeginnen van zodra het verantwoord en toegelaten is, dus zeker niet vóór 9 juni.

Met dank aan Lectrr, *De Standaard* 2021